

Prvá kapitola

Prvým ranným zvukom bolo dupotanie drevákov dievčat z mlyna, ktoré kráčali po dláždenej ulici. Predpokladám, že ešte predtým sa ozývali továrenské sirény, ale nikdy som nebol hore, aby som ich počul.

V spálni sme boli zvyčajne štyria. A bolo to príšerné miesto. Izby, ktoré neslúžia svojmu pravému účelu, vyzerali špinavo a nestálo. Pred rokmi to bol obyčajný obytný dom, a keď ho Brookerovci prevzali a zariadili ako obchod s drobným tovarom a nocľaháreň, zdedili niektoré zbytočnejšie kusy nábytku a nikdy nemali silu ich odstrániť. Preto sme spali v niečom, čo ešte stále nieslo znaky obývačky. Zo stropu visel ťažký sklenený luster, na ktorom bola taká hrubá vrstva prachu, že pripomínala kožušinu. Väčšinu jednej steny pokrývala obrovská odporná haraburda, niečo medzi príborníkom a predsieňovým stolíkom, s množstvom rezieb, malých zásuviek a prúžkami zrkadla. Bol tam aj kedysi krikľavý koberec, obkolesený kruhmi od vedier na pomyje, ktoré sa tam za roky vytvorili, a dve pozlátené stoličky s prasknutými sedadlami a jedno z tých staromódnych kresiel z konského vlása, z ktorých sa zošmyknete, keď sa na ne pokúsíte sadnúť. Izbu premenili na spálňu tak, že medzi tieto haraburdy vopchali štyri opotrebované postele.

Moja posteľ bola v pravom rohu na strane najbližšej k dverám. K jej päte bola pevne zakliesnená ďalšia posteľ (musela byť

v takej polohe, aby sa dvere dali otvoriť), takže som musel spať so skrčenými nohami. Ak by som ich narovnal, kopol by som človeka na druhej posteli do chrbta. Bol to starší muž menom Reilly, akýsi mechanik zamestnaný „hore“ v jednej z uhoľných baní. Našťastie, musel chodiť do práce o piatej ráno, takže som si po jeho odchode mohol natiahnuť nohy a pár hodín sa poriadne vyspať. Na posteli oproti spával škótsky baník, ktorý sa zranil pri nehode v ťažobnej jame (priklincoval ho k zemi obrovský kus kameňa a trvalo niekoľko hodín, kým ho dokázali nadvihnúť) a dostal päťsto libier odškodného. Bol to veľký štyridsaťročný švihák so strapatými vlasmi a zastrihnutými fúzmi. Viac pripomínal seržanta ako baníka. Dlh vylihoval v posteli a fajčieval krátku fajku. V druhej posteli sa striedali obchodní cestujúci, zháňači predplatného na noviny a obchodníci ponúkajúci predaj na splátky, ktorí sa tu zvyčajne zdržali niekoľko nocí. Bola to manželská postel' a v izbe jednoznačne najlepšia. Sám som na nej spal prvú noc, ale potom ma z nej vypudili, aby som uvoľnil miesto ďalšiemu nájomníkovi. Myslím, že všetci novoprišielci strávili prvú noc v manželskej posteli, ktorá sa používala takpovediac ako návnada. Všetky okná boli pevne zatvorené, naspodok sa zasunulo červené vreco s pieskom a ráno izba smrdela ako klieťka s fretkou. Keď ste vstali, nevšimli ste si to, ale ak ste z izby vyšli a vrátili sa, zápach vás prefackal.

Nikdy som nezistil, koľko mal ten dom spální, ale napodiv tam bola kúpeľňa pochádzajúca ešte z čias pred Brookerovcami. Dole bola obvyklá obývačka s kuchyňou a obrovským otvoreným sporákom, v ktorom horelo vo dne v noci. Osvetľovalo ju len strešné okno, lebo na jednej strane bol obchod a na druhej špajza, ktorá sa otvárala do akéhosi tmavého podzemného priestoru, kde sa skladovali držky. Dvere do špajzy čiastočne zakrývala beztvará pohovka, na ktorej ležala večne chorá pani Brookerová, naša domáca, zabalená v špinavých prikrývkach. Mala veľkú bledožltú úzkostlivú tvár. Nikto s is-

totou nevedel, čo jej je. Mám podozrenie, že jej jediným skutočným problémom bolo prejedanie sa. Pred sporákom ležala takmer vždy hromada vlhkej bielizne a uprostred miestnosti stál veľký kuchynský stôl, za ktorým jedávala rodina a všetci podnájomníci. Nikdy som tento stôl nevidel úplne odkrytý, ale v rôznych obdobiach som videl jeho rozmanité prikrývky. Naspodku bola vrstva starých novín obliatych worcesterskou omáčkou, nad ňou vrstva lepkavého bieleho voskovaného plátna, nad ňou zelený seržový obrus, nad ním hrubý ľanový obrus, ktorý sa nikdy nemenil a málokedy sa dával dole. Odrobiny z raňajok boli na stole spravidla ešte aj pri večeri. Jednotlivé omrvinky som už spoznával pohľadom a sledoval som, ako sa deň po dni presúvajú po stole.

Obchod tvorila akási úzka studená miestnosť. Na vonkajšej strane okna bolo ako hviezdičky roztrúsených niekoľko bielych písmen, pozostatkov starých reklám na čokoládu. Vnútri bol pult, na ktorom ležali veľké biele záhyby vnútorností, sivá vločkovitá hmota zvaná „čierne držky“ a strašidelne priesvitné nohy ošípaných, pripravené na varenie. Bol to obyčajný „obchod s drčkami a hrachom“ a okrem chleba, cigariet a konzerv tam toho veľa nebolo. Vo výklade boli reklamy na čaje, ale ak sa zákazník dožadoval šálky čaju, zvyčajne ho odbili výhovorkami. Pán Brooker, hoci už dva roky nepracoval, bol povolaním baník, ale spolu s manželkou po celý život vlastnili ako bokovku rôzne obchody. Kedysi mali krčmu, ale prišli o licenciu, pretože v nej povolili hazardné hry. Pochybujem, že im niekedy niektorý obchod vynášal. Boli to ľudia, ktorí podnikajú hlavne preto, aby mali na čo reptáť. Pán Brooker bol tmavý zatrpknutý muž drobnej postavy, ktorý vyzeral ako Ír a bol ohromujúco špinavý. Azda ani raz som ho nevidel s čistými rukami. Keďže pani Brookerová bola teraz indisponovaná, pripravoval väčšinu jedál a ako všetci ľudia s večne špinavými rukami mal zvláštne dôverný, zdĺhavý spôsob zaobchádzania s vecami. Ak vám podal krajec chleba

s maslom, vždy na ňom bol čierny odtlačok palca. Dokonca aj skoro ráno, keď zišiel do tajomného brlohu za pohovkou pani Brookerovej a vylovil z neho držky, mal už ruky čierne. Od ostatných spolubývajúcich som počul strašidelné historky o mieste, kde sa skladovali držky. Hovorilo sa, že sa to tam hemží švábmi. Neviem, ako často sa objednávali čerstvé zásielky držíek, ale bolo to vo veľkých odstupoch, pretože pani Brookerová podľa nich datovala udalosti. „Počkajte, odkedy sa to stalo, mala som už tri dávky mrazených vnútorností,“ a tak ďalej. My ubytovaní sme nikdy nedostávali na jedenie držky. Vtedy som si myslel, že to bolo preto, lebo boli príliš drahé. Odvtedy si myslím, že to bolo len preto, lebo sme o nich vedeli príliš veľa. Všimol som si, že ani samotní Brookerovci nikdy nejedli držky.

Jedinými stálymi nájomníkmi boli škótsky baník pán Reilly, dvaja dôchodcovia a nezamestnaný muž menom Joe, ktorý bol na podpore – bol to typ človeka bez priezviska. Keď ste škótskeho baníka spoznali, zistili ste, že je nudný. Tak ako mnohí nezamestnaní trávil priveľa času čítaním novín, a ak ste neodviedli jeho pozornosť, celé hodiny rozprával o veciach, ako je ázijská hrozba, vraždy, keď obeť vložili do cestovných kufrov, astrológia a konflikt medzi náboženstvom a vedou. Dôchodcov ako zvyčajne vyhnalo z ich domovov posúdenie majetkových pomerov. Odovzdávali Brookerovcom svojich desať šilingov týždenne a na odplatu dostávali presne také ubytovanie, aké by ste za desať šilingov očakávali, teda posteľ v podkroví a stravu pozostávajúcu najmä z chleba s maslom. Jeden z nich bol typ „vyššie postaveného“ človeka a umieral na nejakú zhubnú chorobu – podľa mňa na rakovinu. Z posteľe vstával len v dňoch, keď si chodil po dôchodok. Druhý, ktorého všetci volali Starý Jack, bol bývalý baník. Mal sedemdesiatosem rokov a v ťachtách pracoval vyše päťdesiat rokov. Bol čulý a inteligentný, ale bolo zvláštne, že si pamätal len zážitky z chlapčenských čias a zabudol všetko o moderných

banských strojoch a zlepšovacích návrhoch. Rozprával mi príbehy o bitkách s divokými koňmi v úzkych podzemných štôľňach. Keď sa dozvedel, že sa chystám ísť do niekoľkých uhoľných baní, pohrdavo vyhlásil, že človek mojej výšky (stodväťdesiat centimetrov) by nikdy nezvládol „cestovanie“. Nemalo zmysel hovoriť mu, že dnes sa „cestuje“ pohodlnejšie ako kedysi. Ku každému sa však správal priateľsky, a keď sa štvrel hore schodmi do svojej postele kdesi v podkroví, zvyčajne nám všetkým pekne zakričal: „Dobrá noc, chlapci!“ Na Starom Jackovi som najviac obdivoval, že nikdy nežobronil. Koncom týždňa sa mu zvyčajne míňal tabak, ale vždy odmietal fajčiť tabak niekoho iného. Brookerovci uzavreli obidvom dôchodcom životnú poisťku u jednej z firiem, ktoré poisťovali za šesť pencí týždenne. Hovorilo sa, že ich počuli, ako sa úzkostlivo pýtajú poisťovacieho agenta, „ako dlho žijú ľudia s rakovinou“.

Joe bol podobne ako Škót veľkým čitateľom novín a takmer celý deň trávil vo verejnej knižnici. Bol to typický slobodný nezamestnaný muž, spustnuto vyzerajúci, skutočne otrhaný tvor s okrúhlou, takmer detskou tvárou, na ktorej sa zračil naivne nezbedný výraz. Vyzeral skôr ako zanedbaný chlapec než ako dospelý muž. Predpokladám, že práve úplný nedostatok zodpovednosti spôsobuje, že mnohí z týchto mužov vyzerajú mladší, než sú. Joea som podľa výzoru odhadoval na dvadsaťosem rokov a s údivom som zistil, že má štyridsaťtri. Mal rád silné reči a bol veľmi hrdý na to, ako umne sa vyhol svadbe. Často mi hovoril: „Manželské okovy sú veľká položka.“ Zjavne to považoval za veľmi bystrú a pozoruhodnú poznámku. Jeho celkový príjem bol pätnásť šilingov¹ týždenne a za posteľ platil Brookerovcom šesť alebo sedem šilingov. Niekedy som ho videl, ako si varí na kuchynskom ohni čaj, ale ostatné jedlo si zabezpečoval niekde vonku. Predpokladám, že to boli väčšinou plátky chleba s mäsom a ryby s hranolčekmi vo vrecúšku.

Okrem nich sa tam pohybovali chudobnejší obchodní cestujúci, potulní herci – na severe bežní, pretože väčšina väčších krčiem si na víkendy najíma varietných umelcov – a zháňači predplatiteľov novín. Bol to typ ľudí, akých som nikdy predtým nestretol. Ich práca sa mi zdala taká beznádejná, taká hrozná, až som sa čudoval, ako niekto môže niečo také vydržať, keď je prijateľnou alternatívou väzenie. Zamestnávali ich väčšinou týždenníky alebo nedeľníky. Posielali ich z mesta do mesta, poskytovali im mapy a zoznam ulíc, ktoré mali každý deň „odpracovať“. Ak sa im nepodarilo zabezpečiť minimálne dvadsať objednávok denne, dostali výpoveď. Pokiaľ si udržali dvadsať objednávok denne, dostávali malý plat – tuším dve libry týždenne. Za každú objednávku nad dvadsať poberali malú províziu. Nie je to až také nemožné, ako sa zdá, pretože v robotníckych štvrtiach si každá rodina kupuje týždenník za dve pence a každých pár týždňov ho mení. Pochybujem však, že si niekto udrží takúto prácu dlho. Noviny zamestnávajú zúfalých chudákov, nezamestnaných úradníkov, obchodných cestujúcich a podobných ľudí, ktorí sa chvíľu horúčkovo snažia a udržiavajú predaj na minimálnej úrovni. Potom, keď ich táto smrtiaca práca vyčerpá, ich prepustia a nastupujú noví ľudia. Spoznal som dvoch, ktorí boli zamestnaní v jednom zo známejších týždenníkov. Obaja boli muži v strednom veku s rodinami a jeden z nich bol už starým otcom. Boli na nohách desať hodín denne, „odpracovali“ určené ulice a potom dlho do noci vypĺňali prázdne formuláre pre nejaký podfuk, ktorý ich noviny rozbehli – jednu z tých akcií, v rámci ktorej „dostanete“ súpravu riadu, ak si predplatíte noviny na šesť týždňov a zároveň pošlete poštovou poukážkou dva šilingy. Ten tlstý z nich, ktorý je už dedkom, zaspával s hlavou na hromade formulárov. Ani jeden z nich si nemohol dovoliť libru týždenne, ktorú Brookerovci účtovali za plnú penziu. Za nocľah platili malú sumu a jedlo si hanblivo pripravovali v kúte kuchyne zo slaniny a chleba s margarínom, ktoré mali uložené v kufríkoch.

Brookerovci mali mnoho synov a dcér, z ktorých väčšina už dávno utiekla z domu. Niektorí boli v Kanade – „na Kanade“, ako hovorievala pani Brookerová. Iba jeden syn žil neďaleko, veľký mladík, ktorý vyzeral ako ošípaná. Bol zamestnaný v autoservise a často prichádzal do domu najesť sa. Jeho manželka tam bola celý deň s dvomi deťmi a väčšinou varila a prala ona spolu s Emmie, snúbenicou ďalšieho syna, ktorý žil v Londýne. Emmie bola plavovlasá, nešťastne vyzerajúca dievčina s ostrým nosom, ktorá pracovala v jednej továrni za mizernú mzdu, ale napriek tomu trávila každý večer v nevolníctve v dome Brookerovcov. Pochopil som, že svadba sa neustále odkladá a pravdepodobne sa nikdy neuskutoční, ale pani Brookerová si už Emmie privlastnila ako nevestu a otravovala ju tým zvláštne pozorným, láskyplným spôsobom, aký majú invalidi. Ostatné domáce práce robil – alebo aj nerobil – pán Brooker. Pani Brookerová sa len zriedkakedy zdvihla z pohovky v kuchyni (trávila tam noc aj deň) a bola príliš chorá na to, aby robila čokoľvek okrem konzumácie obrovských porcií jedál. Pán Brooker sa staral o obchod, podával nájomníkom jedlo a „upratoval“ spálne. Vždy sa neuveriteľne pomaly presúval od jednej nenávidenej práce k druhej. Často sa stávalo, že o šiestej večer ešte neboli posteľe ustlané a v ktorúkoľvek dennú hodinu ste mohli stretnúť pána Brookera na schodoch s plným hrncom, ktorý držal s palcom hlboko v ňom. Ráno sedával pri sporáku s nádobou plnou špinavej vody a šúpal zemiaky rýchlosťou spomaleného filmu. Nikdy som nevidel nikoho, kto by dokázal šúpať zemiaky s takým hlbavým odporom. Bolo vidieť, ako v ňom kvasí nenávisť k tejto – ako ju nazýval – „poondiatej ženskej robote“, akási trpká šťava. Bol jedným z tých ľudí, ktorí dokážu prežívať svoje krivdy ako dobytok žrádlo.

Samozrejme, keďže som bol v dome dosť často, počul som všetko o strastiach Brookerovcov, o tom, ako ich všetci podvädzajú a sú voči nim nevďační, ako obchod nejde a ubytovňa

ledva vynáša. Na miestne pomery na tom neboli až tak zle, lebo pán Brooker sa nejakým mne nepochopiteľným spôsobom vyhýbal posúdeniu majetkových pomerov a poberal podporu od Výboru pre verejnú pomoc, ale ich hlavným potešením bolo sťažovať sa každému, kto bol ochotný ich počúvať. Pani Brookerová lamentovala každú hodinu, ležala na pohovke ako mäkká kopa tuku a sebalútosti a hovorila stále to isté. „Zdá sa, že už nemáme žiadnych zákazníkov. Nevieam, čím to je. Tie držky sa tam deň čo deň len tak váľajú – sú to nádherné držky! Zdá sa, že je to teraz ťažké, však?“ a tak ďalej a tak ďalej. Všetky náreky pani Brookerovej sa končili slovami „Zdá sa, že je to teraz ťažké, však?“ ako refrén balady. Určite bola pravda, že obchod neprosperoval. Celé to miesto malo nezameniteľne zaprášený, ošúchaný nádych upadajúceho podniku. Bolo by však celkom zbytočné vysvetľovať im, prečo do obchodu nikto neprišiel, aj keby sa človek opovážil. Ani jeden z nich nebol schopný pochopiť, že mŕtve mäsiarky z minulého roka ležiace vo výklade obchodu neprospievajú.

Ale to, čo ich naozaj trápi, bola predstava, že tí dvaja dôchodcovia žijú v ich dome, zaberajú miesto, hltajú jedlo a platia len desať šilingov týždenne. Pochybujem, že pre tých dôchodcov naozaj prichádzali o peniaze, hoci zisk z desiatich šilingov týždenne musel byť skutočne veľmi malý. Ale v ich očiach boli tí dvaja starci akýmisi strašnými parazitmi, ktorí sa na nich priživovali a žili z ich milodarov. Starého Jacka ešte dokázali ako-tak tolerovať, lebo sa väčšinu dňa zdržiaval vonku, ale toho pripútaného na lôžko, menom Hooker, naozaj nenávideli. Pán Brooker vyslovoval jeho meno zvláštnym spôsobom, bez *h* a s dlhým *u* – „Úker“. Koľko som sa len napočúval rečí o starom Hookerovi a jeho zlomyseľnosti, o tom, ako mu bolo nepríjemné ustlať jeho posteľ, ako „nechcel jesť“ to a „nechcel jesť“ ono, o jeho nekonečnej nevďačnosti a najmä o sebeckej tvrdošijnosti, s akou odmietal zomrieť! Brookerovci celkom otvorene túžili, aby zomrel. Keby sa to stalo, mohli by

aspoň čerpať peniaze z jeho poisťky. Zdalo sa im, že ho tam cítia, že z nich deň čo deň odjedá, akoby bol živým červom v ich útrobach. Niekedy pán Brooker zdvihol zrak od šúpania zemiakov, zachytil môj pohľad a trhol hlavou s výrazom nevýslovnej trpkosti smerom k stropu, k izbe starého Hookera. „Je to bas**rd, však?“ povedal. Nebolo potrebné povedať nič viac, o spôsoboch starého Hookera som počul už všetko. Brookerovci sa však nejako sťažovali na každého podnájomníka, bezpochyby aj na mňa. Joe, keďže poberal podporu, bol prakticky v rovnakej kategórii ako dôchodcovia. Škót platil libru týždenne, ale bol väčšinu dňa doma a oni „nemali radi, keď sa stále motal po dome“, ako vravievali. Zháňači predplatného na noviny boli celý deň vonku, ale Brookerovci im zazlievali, že si nosia vlastné jedlo, a v nemilosti bol dokonca aj pán Reilly, ich najlepší podnájomník, lebo pani Brookerová hovorila, že ju budí, keď ráno zíde dolu. Neustále sa sťažovali, že nevedeli získať takých podnájomníkov, akých chceli – „obchodníkov džentlmenov“ z dobrej spoločnosti, ktorí by platili plnú penziu a boli celý deň vonku. Ich ideálny podnájomník by bol niekto, kto by platil tridsať šilingov týždenne a nikdy by nechodil dnu – iba aby sa tam vyspal. Všimol som si, že ľudia, ktorí prenajímajú izby, takmer vždy nenávidia svojich nájomníkov. Chcú ich peniaze, ale pozerajú sa na nich ako na votrelcov a majú zvláštne ostražitý, žiarlivý postoj, ktorý je v podstate odhodlaním nedovoliť podnájomníkovi, aby sa príliš udomácnil. Je to nevyhnutný dôsledok zlého systému, podľa ktorého musí podnájomník žiť v cudzom dome bez toho, aby patril do rodiny.

Všetky jedlá v dome Brookerovcov boli nechutné. Na raňajky ste dostali dva plátky slaniny, bledé volské oko a chlieb s maslom, ktorý bol často nakrájaný cez noc a vždy na ňom boli stopy po palcoch. Nech som sa akokoľvek taktne snažil, nikdy som pána Brookera nedokázal presvedčiť, aby som si mohol pripraviť chlieb s maslom sám. Podával mi ho po kúskoch,

každý krajec pevne zvieral širokým špinavým palcom. Na obed sa zvyčajne podávali steakové nákypy za tri pence, ktoré sa predávajú hotové v konzervách – myslím si, že to bola súčasť zásob obchodu –, a varené zemiaky a ryžový puding. Na olovrant bol zase chlieb s maslom a ošumelo vyzerajúce sladké koláče, ktoré pravdepodobne kupovali „zvetrané“ od pekára. Na večeru bol bledý mäkký lancashirský syr a keksy. Brookerovci tieto keksy nikdy nenazývali keksami. Vždy o nich hovorili s úctou ako o „krémových sušienkach“ – „Dajte si ešte jednu krémovú sušienku, pán Reilly. K syru vám bude chutiť krémová sušienka“ –, čím zastierali to, že na večeru bol len syr. Na stole bolo vždy niekoľko fliaš worcesterskej omáčky a poloplný pohár marmelády. Bolo zvykom všetko, dokonca aj plátok syra poliať worcesterskou omáčkou, ale nikdy som nevidel nikoho, kto by sa odvážil zobrať si nádobu s marmeládou, ktorá bola neopísateľne lepkavá a zaprášená. Pani Brookerová jedla oddelene, ale brala si aj z každého jedla, ktoré sa zhodou okolností podávalo, a veľmi obratne sa vedela dostať k tomu, čo nazývala „dno hrnca“, čiže k najsilnejšej šálke čaju. Mala vo zvyku neustále si utierať ústa do jednej zo svojich prikrývok. Ku koncu môjho pobytu si na túto činnosť začala trhať prúžky z novín a ráno bola podlaha často posiata pokrčenými guľôčkami zahlieneného papiera, ktoré tam ležali celé hodiny. V kuchyni to strašne zapáchalo, ale tak ako v prípade spálne ste to po chvíli prestali vnímať.

Zdalo sa mi, že toto miesto patrí medzi ubytovňami v priemyselných oblastiach k celkom normálnym, pretože nájomníci sa vo všeobecnosti nestážovali. Pokiaľ viem, jediný, kto to robil, bol čiernovlasý cockney² s orlím nosom, obchodný cestujúci pre cigaretovú firmu. Nikdy predtým nebol na severe a myslím si, že až donedávna mal lepšie zamestnanie a bol zvyknutý prespávať v komerčných hoteloch. Toto bola jeho prvá skúsenosť s ubytovňami pre naozaj spodnú triedu, s miestom, kde si museli na nekonečných cestách hľadať stre-

chu nad hlavou chudobní šmelinári a zháňači predplatného novín. Ráno, keď sme sa obliekali (on spal, samozrejme, v dvojposteli), som ho videl, ako sa s akýmsi užasnutým odporom obzerá po spustnutej izbe. Pozreli sme sa na seba a náhle mu blysko, že aj ja som z juhu.

„Špinaví poondiaty pankharti!“ povedal precítene.

Potom si zbalil oblek, zišiel dolu schodmi a veľmi rezolútne Brookerovcom povedal, že toto nie je dom, na aký je zvyknutý, a že okamžite odchádza. Brookerovci nikdy nepochopili prečo. Boli ohromení a urazení. Aká nevďačnosť! Odísť len tak bez príčiny po jedinej noci! Potom to rozoberali znova a znova, zo všetkých strán. Pribudlo to do zásoby ich krívd.

V deň, keď sa pri raňajkách nachádzal pod stolom plný nočník, som sa rozhodol odísť. To miesto ma začínalo deprimovať. Nebolo to len špinou, zápachom a odporným jedlom, ale aj pocitom hnilobného nezmyselného rozkladu, tým, že som zostúpil do akéhosi podzemného miesta, kde sa ľudia neustále zakrádajú ako šváby v nekonečnej trme-vrme špinavej roboty a malicherných ponôs. Najhoršie na ľuďoch ako Brookerovci je, že hovoria stále dokola to isté. Máte z toho pocit, že to nie sú skutoční ľudia, ale akýsi duch, ktorý si donekonečna nacvičuje rovnaké zbytočné drísty. Sebaľútostné reči pani Brookerovej – vždy tie isté sťažnosti, znova a znova, a vždy zakončené roztraseným bedákaním „Zdá sa, že je to teraz ťažké, však?“ – ma nakoniec odpudzovali dokonca viac ako jej zvyk utierať si ústa kúskami novín. Je zbytočné hovoriť, že ľudia ako Brookerovci sú iba odporní, a snažiť sa vypustiť ich z hlavy. Takých sú totiž desaťtisíce a státisíce. Sú jedným z príznačných vedľajších produktov moderného sveta. Nemôžete si ich nevšímať, ak akceptujete civilizáciu, ktorá ich stvorila. Pretože toto je aspoň čiastočne to, čo nám spôsobil industrializmus. Kolumbus sa preplavil cez Atlantik, dali sa do pohybu prvé parné stroje, britské karé³ odolávali francúz-

ským puškám pri Waterloo, jednookí darebáci devätnásteho storočia chválili Boha a plnili si vrecká a sem to všetko dospelo – k bludiskám v slumoch a tmavým umyvárňam riadu s chorľavými starnúcimi ľuďmi, ktorí sa zakrádajú dokola ako šváby. Je akousi povinnosťou vidieť z času na čas takéto miesta a pričuchnúť k nim, najmä pričuchnúť, aby ste nezabudli, že existujú, aj keď je azda lepšie nezostávať tam príliš dlho.

Vlak ma odviezol preč cez obludnú scenériu háld, komínov, hromád železného šrotu, špinavých kanálov, zablatených škvarových chodníkov, cikcakovito pokrytých odtlačkami drevákov. Bol marec, ale bolo hrozne chladno a všade boli kopy sčernetého snehu. Ako sme pomaly prechádzali okrajom mesta, prešli sme popri rade malých sivých slumových domov stojacích v pravom uhle od nábrežia. Za jedným z týchto domov kľačala na kameňoch mladá žena a pchala palicu do olovenej odtokovej rúry, ktorá vychádzala z výlevky vnútri a zrejme bola upchatá. Mal som čas vidieť na nej všetko – vrecovinovú zásteru, neforemné dreváky, ruky sčervenané od zimy. Keď vlak prechádzal okolo, pozrela sa hore a bol som takmer dosť blízko, aby si ma všimla. Mala okrúhlu bledú tvár, zvyčajnú vyčerpanú tvár dievčaťa zo slumu, ktoré má dvadsaťpäť rokov, ale v dôsledku potratov a lopoty vyzerá na štyridsať. V tom okamihu, keď som ju videl, mala ten najzúfalejší, najbeznadejnejší výraz, aký som kedy videl. Vtedy mi došlo, že sa mýlime, keď hovoríme, že pre nich to nie je také isté, čo by to bolo pre nás, a že ľudia, ktorí vyrástli v slumoch, si nevedia predstaviť nič iné, len slumy. Lebo to, čo som videl v jej tvári, nebolo nevedomé utrpenie zvierata. Veľmi dobre vedela, čo sa s ňou deje – rovnako dobre ako ja chápala, aký je to strašný osud, kľačať tam v krutej zime na klzkých kameňoch dvora v slume a pchať palicu do upchatej odtokovej rúry.

Čoskoro však vlak vyšiel do otvorenej krajiny a zdalo sa to zvláštne, takmer neprirodzené, akoby otvorená krajina bola

akýsi park. V priemyselných oblastiach má človek vždy pocit, že dym a špina sú všade a že na zemskom povrchu neexistuje miesto, kam by sa pred nimi dalo uniknúť. V preplnenej, špinavej malej krajine, ako je naša, berieme znečistenie takmer ako samozrejmosť. Haldy a komíny sa nám zdajú normálnejšou, pravdepodobnejšou scenériou než tráva a stromy a dokonca aj hlboko na vidieku, keď zapichnete vidly do zeme, tak trochu očakávate, že vyťahnete rozbitú fľašu alebo hrdzavú plechovku. Tu však po snehu nikto neprešiel a bolo ho toľko, že vyčnievali len vrcholky kamenných medzných múrov, vinúce sa po kopcoch ako čierne chodníky. Spomenul som si, že D. H. Lawrence, keď písal o tejto alebo neďalekej krajine, povedal, že zasnežené kopce sa vypínali do dial'ky „ako svaly“. Mne by také prirovnanie neprišlo na um. V mojich očiach sneh a čierne múry viac pripomínali biele šaty s čiernou priečnou obšívkou.

Hoci sneh sa ešte len začal roztápať, slnko jasne žiarilo a za zavretými oknami vlaku sa zdalo, že je teplo. Podľa kalendára bola jar a zopár vtákov tomu zjavne uverilo. Po prvý raz som videl na obnaženom kúsku zeme vedľa trate páriace sa havrany. Robili to na zemi a nie, ako by človek čakal, na strome. Spôsob dvorenia bol zvláštny. Samica stála s otvoreným zobákom a samec chodil okolo nej a vyzeralo to, že ju kŕmi. Bol som vo vlaku sotva pol hodiny, ale zdalo sa, že z umyvárne riadu u Brookerovcov k prázdny zasneženým svahom, svietiacemu slnku a veľkým lesknúcim sa vtákom je to veľmi dlhá cesta.

Celá priemyselná oblasť je v skutočnosti jedno obrovské mesto s približne rovnakým počtom obyvateľov, ako má aglomerácia Londýna, ale našťastie na oveľa väčšom území, takže aj uprostred nej je stále miesto na kúsok čistoty a slušnosti. Je to povzbudivá myšlienka. Napriek veľkej snahe sa človeku ešte nepodarilo všetko zašpiniť.

Zem je taká obrovská a stále taká prázdna, že dokonca aj v špinavom srdci civilizácie nájdete polia, kde tráva je zelená a nie sivá. Možno ak by ste ich hľadali, našli by ste dokonca potoky, v ktorých sú živé ryby, a nie lososové konzervy.

Pomerne dlho, azda ďalších dvadsať minút, vlak prechádzal otvorenou krajinou, kým nás znovu nezačala obklopovať civilizácia víl a potom slumy na predmestí a potom haldy, chrliace komíny, vysoké pece, kanály a plynojemy ďalšieho priemyselného mesta.